

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาคกลาง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำมาเสนอตามลำดับดังนี้ ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความจำเป็นของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สภาพและปัญหาการพัฒนการศึกษา ความสำคัญ ของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ความเป็นมาของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐบาล รูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน แนวทางในการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน ในภาคกลาง การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิต และรวมถึงการพัฒนาศีวิตส่วนตนและการพัฒนาประเทศ ประเทศใดที่ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูงจะมีผลที่เอื้อในการพัฒนาประเทศไปด้วยดี แต่ถ้าประเทศใดประชากรของประเทศส่วนใหญ่ยังต้องการศึกษา ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ การที่ประเทศจะก้าวหน้าหรือพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วไว้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญ ๆ หลายประการ ในบรรดาปัจจัยสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้ ปัจจัยด้านทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่ละเลยไม่ได้ และเครื่องมือที่มีบทบาททำให้มนุษย์กลายเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคือ การศึกษา (ระพี สาคริก, 2530) ฉะนั้นการจัดการศึกษาจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องจัดให้สนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ของประเทศ เพราะการศึกษาที่มีคุณภาพย่อมมีผลทำให้ผู้เรียนมีความรู้ที่แท้จริง เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ แต่ขณะนี้เรายังจัดการศึกษาให้คนส่วนใหญ่ของประเทศเพียงระดับประถมศึกษาเท่านั้นซึ่งยังไม่เพียงพอที่จะพัฒนาคุณภาพของประชากรให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของ โลกยุคปัจจุบันได้.

การขยายโอกาสทางการศึกษาจึงถือว่ามีสำคัญ และมีความจำเป็นขั้นตามลำดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานของคนไทย จึงเป็นเรื่องสำคัญที่รัฐบาลได้ตระหนักถึงการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานของประชากรให้สูงขึ้น มีความจำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษา เพราะเป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพของประชากรและเป็นการเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาด้วย (ถวิล อรัลเวศ, 2533)

ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education)

ยูเนสโก (UNESCO, 1979) ให้ความหมายว่าการศึกษาพื้นฐานเป็นรูปแบบของการจัดการศึกษาที่มีจุดหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคม (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2532)

ฟอเร (FAURE, 1972) อธิบายไว้ว่าการศึกษาพื้นฐานเป็นการศึกษาสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย ให้มีโอกาสนำไปใช้ได้เรียนรู้ความรู้ทั่วไปที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต ข้อสำคัญของการศึกษาพื้นฐานจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดความอยากเรียนรู้ มีทักษะที่เรียนได้ด้วยตนเอง รู้จักถาม รู้จักสังเกต รู้จักวิเคราะห์แยกแยะ รู้จักว่าตนเป็นบุคคลหนึ่งของสังคมและชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึงการศึกษาที่ทุกคนควรจะได้รับเพื่อให้มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต รวมทั้งการดำรงตนเป็นพลเมืองดีและมีพื้นฐานในการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม หรือศึกษาต่อในระดับสูงต่อไปได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531)

การศึกษาพื้นฐานในทศวรรษที่ 1990 และในอนาคต มีความหมายที่กว้างยิ่งขึ้น คือ นอกจากอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ เป็นพลเมืองดี รู้จักแก้ปัญหา วางแผน ทำงานร่วมกับผู้อื่นแล้ว รวมถึงความสามารถในการเข้าใจในการแสวงหาความรู้ใหม่ การรู้จักเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (Self - Directed Learning) และการใช้คอมพิวเตอร์ (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2532)

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2533) ให้ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานว่าเป็นกระบวนการพัฒนาคน เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ หมายถึง การอ่านออกเขียนได้ การคิดเลขเป็น การคิดเป็นและรู้จักแก้ปัญหา และได้รับเนื้อหาสาระของการเรียนรู้พื้นฐาน เช่น ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทักษะ ทศนคติ และค่านิยม ซึ่งเป็นความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้และอย่างมีศักดิ์ศรี สามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพ มีส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงจัดได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่มนุษย์ทุกคนสามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของตนเองเป็นอย่างดี จากความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพของคนคุณภาพในที่นี้หมายถึง การดำรงชีวิตที่มีความสงบสุข มีศักดิ์ศรี และเหมาะสมตามศักยภาพ

ปัจจุบันมีการยอมรับกันอย่างกว้างขวางมากขึ้นว่า การพัฒนาคนเป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการพัฒนาทุก ๆ ด้าน การให้ประชาชนได้เรียนรู้นับได้ว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมของปวงชนเท่า ๆ กับเป็นความรับผิดชอบของสังคม การพัฒนาคนเป็นกระบวนการที่เปิดทางให้ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้และเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันจะทำให้มนุษย์ทุกคนได้พัฒนาชีวิตของตนเอง ของสังคมและประเทศชาติ การพัฒนาคนมีความหมายที่กว้างไกล ไปถึงกว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นการเตรียมกำลังคนสำหรับการทำประโยชน์ให้กับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม (ก่อ สวัสดิพิบูลย์, 2533) ประกอบกับปริมาณข้อมูลข่าวสารที่ถ่ายทอดถึงกันทั่วโลกนี้มีมากขึ้นทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลข่าวสารที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ รวมไปถึงข้อมูลข่าวสารที่จะช่วยให้แต่ละคนได้เรียนรู้ในสิ่งที่จะช่วยให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และให้ได้เรียนเพื่อบรรลุหรือรู้เพื่อเรียนต่อไป การพัฒนาคนจึงเป็นการสร้างคนให้เป็นผู้ที่ใฝ่รู้ สามารถติดต่อสื่อสารกันเพื่อสร้างสรรประชาคมโลกให้มีบรรยากาศส่งเสริมความก้าวหน้าระหว่างกัน และให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (ฉันทวิทย์ สุชาตานนท์, 2533)

กล่าวโดยสรุปความหมายของคำว่า "การศึกษาขั้นพื้นฐาน" คือกระบวนการพัฒนาคน เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการเรียนรู้ หมายถึง การอ่านออกเขียน

ได้ การคิดเลขเป็น การคิดเป็น และการรู้จักแก้ปัญหา และได้รับเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ พื้นฐาน เช่น ความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ทักษะ ทักษะคิด และค่านิยม ซึ่งเป็นความจำเป็นสำหรับ มนุษย์ทุกคน ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้และอย่างมีศักดิ์ศรี สามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพ มี ส่วนร่วมในการพัฒนาต่าง ๆ มีโอกาสพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และสามารถเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงจัดได้ว่าเป็นกลไกสำคัญที่มนุษย์ทุกคนสามารถตอบสนองความจำเป็นขั้น พื้นฐานของตนเองได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ความจำเป็นของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แนวโน้มของสังคมไทยที่คาดว่าจะมีผลกระทบต่อระบบการศึกษา จะเป็นปัจจัยที่ส่งผล กระทบต่อการจัดการศึกษา การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เป็นไปอย่าง รวดเร็ว ทั้งนี้เป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการและระบบการสื่อสาร จึงส่งผลให้ การรับเอาวิทยาการสมัยใหม่มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผล กระทบคือ

1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศที่ผ่านมาได้บ่งชี้ถึงแนวโน้มการ เปลี่ยนแปลงจากการผลิตทางเกษตรกรรมไปสู่การผลิตทางอุตสาหกรรมและบริการซึ่งเป็นไป อย่างรวดเร็วและในอัตราที่สูงมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดความแตกต่างของรายได้ ระหว่างผู้ที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมกับภาคอุตสาหกรรมและบริการ จึงทำให้แรงงานจากภาค เกษตรกรรมในชนบทไหลเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมในเมือง อันเป็นลักษณะหนึ่งของการปรับตัวให้ เข้ากับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ตามอัตราการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจ อนึ่ง โครงสร้างระบบ เศรษฐกิจที่กำลังก้าวไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและบริการมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้นำมาซึ่งรูปแบบของ อาชีพที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านบริการ ดังนั้นจึงอาจคาดได้ว่าสภาพ เศรษฐกิจของประเทศในอนาคตจะมีความแตกต่างที่ไม่สมดุลระหว่าง เมือง/ภาคอุตสาหกรรมและ บริการ กับชนบท/ภาคเกษตรกรรม และมีความหลากหลายในแง่ของอาชีพและความต้องการทาง เศรษฐกิจมากขึ้นเป็นลำดับ

2. ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วมากพร้อม ๆ กับมีสื่อสารมวลชนและข้อมูลข่าวสารเข้ามามีบทบาทมากขึ้นต่อชีวิตประจำวัน ได้ส่งผลกระทบต่อคนจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารมากขึ้น และทำให้ประเทศต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศมากขึ้นตามไปด้วย เพราะการสร้างองค์ประกอบความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในประเทศ ไม่สามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงและตอบสนองความต้องการได้ดีเท่าที่ควร

3. แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี จึงทำให้แบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในเมืองเปลี่ยนแปลงไปด้วย และนับวันจะขยายตัวมากยิ่งขึ้น

4. ประเทศไทยมีแนวโน้มติดต่อสัมพันธ์กับนานาประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการค้าขายและการลงทุนกับต่างประเทศ จึงได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การรับรู้ข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วจากต่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้คนไทยมีวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมเปิดมากขึ้น

5. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยมีแนวโน้มไปสู่แบบแผนทางวัฒนธรรมของคนในเมือง และมีการลอกเลียนแบบแผนทางวัฒนธรรมจากสังคมภายนอกชุมชนมากยิ่งขึ้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลัทธิ ความเชื่อทางศาสนาก็ย่อมแตกต่างกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม นอกจากนี้ความประเพณีในด้านศีลธรรมจรรยา ก็จะถูกหละเลยเป็นลำดับ ลักษณะเช่นนี้อาจจะเป็นปัญหาอย่างรุนแรงในอนาคต ถ้าหากไม่ได้มีการพัฒนาด้านจิตใจของคนไทยอย่างเพียงพอ

6. ในด้านความคิดเห็นและพฤติกรรมทางการเมือง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งส่งผลไปถึงพฤติกรรมทางการเมืองที่ขาดความรับผิดชอบ แนวโน้มในอนาคต กลุ่มผลประโยชน์ที่ได้เปรียบทางสังคมจะมี

บทบาททางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่กลุ่มผลประโยชน์ที่เสียเปรียบทางสังคมจะมีบทบาทน้อยลง และความขัดแย้งของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ จะมีความรุนแรงขึ้นเป็นลำดับ

7. การเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ อันเนื่องมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรมและการขยายพื้นที่เพาะปลูก มีผลทำให้เกิดภาวะมลพิษเสียสมดุลในธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ปัญหาดังกล่าวนี้คาดว่าจะรุนแรงยิ่งขึ้นในอนาคต โดยเฉพาะหากมีการเน้นการพัฒนากภาคอุตสาหกรรม โดยไม่มีมาตรการป้องกันแก้ไขไว้ล่วงหน้า

8. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและองค์ประกอบของประชากร อันเนื่องมาจากการวางแผนครอบครัวและความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุข ซึ่งคาดว่าประชากรของประเทศไทยในปี 2546 เปรียบเทียบกับปี 2531 พบว่าสัดส่วนประชากรในกลุ่มอายุ 0-24 ปี ต่อประชากรทั้งประเทศจะลดลงจากร้อยละ 57 ในปี 2531 เป็นร้อยละ 45 ในปี 2546 ในขณะที่สัดส่วนประชากรในกลุ่มอายุ 25-49 และ 50-74 ปี จะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 32 และร้อยละ 11 ในปี 2531 เป็นร้อยละ 40 และร้อยละ 15 ตามลำดับ ในปี 2546 จึงเห็นได้ว่า โครงสร้างทางอายุของประชากรไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด (สารสนเทศการศึกษา ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2532 - มกราคม 2533)

สภาพและปัญหาของการพัฒนาการศึกษา

การพัฒนาการศึกษาในระยะที่ผ่านมา นับว่าได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างมากในด้านเชิงปริมาณ โดยเฉพาะการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา สำหรับประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังสามารถขยายการผลิตคนระดับกลางและสูง ให้มีปริมาณพอเพียงต่อการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้าน ตลอดจนมีการกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ว่าการพัฒนาการศึกษาจะประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ก็นับว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายประการที่จะต้องดำเนินการหาทางแก้ไขต่อไปอีก สรุปได้คือ

1. การกระจายโอกาสและการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา พบว่าจำนวนนักเรียนนักศึกษาในหลายระดับเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ยกเว้นในระดับมัธยมศึกษามีอัตราการเรียนต่อลดลง การกระจายโอกาสทางการศึกษาแก่กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในเขตชนบท ชุมชนแออัด คนพิการ และชนต่างวัฒนธรรม ยังทำไม่ได้ทั่วถึงเท่าที่ควร

2. คุณภาพการศึกษา อาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของพลเมือง มีบางส่วนที่เป็นปัญหาและไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งในด้านที่เกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน และคุณภาพของกระบวนการเรียนการสอน ผู้สำเร็จการศึกษายังขาดความสามารถในการประกอบอาชีพอิสระ ในด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ส่วนในด้านเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้พบว่า ในทางปฏิบัติยังไม่สามารถจัดหลักสูตรให้ยืดหยุ่น และสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนและเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นได้ นอกจากนี้ในแง่ของการจัดหลักสูตรให้มีเนื้อหาสาระครบถ้วนในตัวทุกระดับ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และสติปัญญา พบว่าได้มีการจัดหลักสูตรตามแนวทางดังกล่าว แต่ยังไม่บรรลุสำเร็จเนื่องจากการเรียนการสอนยังเน้นการเรียนต่อไประดับสูง มิได้มีการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการทำงาน มีคุณธรรมและจริยธรรมเท่าที่ควร

3. ประสิทธิภาพของระบบการศึกษา พบว่าครูอาจารย์ยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนการสอน ทำให้การเรียนการสอนยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร การปรับปรุงวิธีการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาทางด้านการศึกษาเพื่อให้เกิดครูที่ดี มีความสามารถยังกระทำไม่ได้กว้างขวางเท่าใดนัก ด้านการบริหารการศึกษานพบว่าการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและอำเภอ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาในท้องถิ่นก็ยังไม่สามารถทำได้อย่างแท้จริงเท่าที่ควร

4. ระบบการศึกษาขาดความยืดหยุ่น ไม่สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อสร้างคนที่จะสามารถดำรงชีวิต ปรับตัว และริเริ่มนำการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างสอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการทั้งของบุคคล ชุมชน และสังคม ภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของประเทศ

5. การระดมสรรพกำลังเพื่อจัดการศึกษา พบว่าทรัพยากรที่นำมาใช้ส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดิน งบประมาณการศึกษาระดับต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นหมวดเงินเดือน จึงทำให้สัดส่วนงบประมาณการพัฒนาด้านคุณภาพการศึกษามีน้อย แม้ว่าจะมีการประสานงานการจัดสรรงบประมาณ โดยการมอบอำนาจการบริหารงบประมาณบางด้านไปยังจังหวัด เพื่อให้เกิดความเสมอภาคในการจัดสรรงบประมาณ แต่ก็ยังทำให้ไม่ได้เท่าที่ควร โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา รัฐได้จัดสรรงบประมาณดำเนินการต่อหัวให้เป็นจำนวนสูง แต่เก็บค่าเรียนร้อยละสองดำเนินการที่รัฐจัดสรรให้อัตราที่ต่ำกว่าระดับอื่นมาก (สารสนเทศการศึกษา ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 ธันวาคม-มกราคม 2533)

การประชุมระดับโลก เรื่องการศึกษาเพื่อปวงชน การจัดการศึกษาเพื่อสนองความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (World Conference on Education for All) การประชุมนี้มุ่งสร้างความริเริ่มเรื่องการศึกษาเพื่อปวงชนโดยการ 1) พิจารณาสภาพปัจจุบันของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กวัยเรียน ตลอดจนเยาวชนและผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน และ 2) พิจารณาช่องทางที่มีความเป็นไปได้สูง ในการที่จะขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพออกไปให้ทั่วถึง โดยเร็วที่สุด พร้อมกันนี้ก็ต้องเน้นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มต่าง ๆ และการปรับปรุงการเรียนรู่วิชาและทักษะที่เป็นขั้นพื้นฐานให้อยู่ในระดับที่ดีขึ้นกว่าเดิม (ฉันทวิทย์ สุชาติานนท์, 2533)

ความสำคัญของ โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเป็นการสร้างภูมิปัญญาให้แก่สังคม การศึกษาจึงเป็นรากฐานและเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศ รัฐบาลหลายยุคหลายสมัยมีความพยายามที่จะให้ประชาชนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังที่ปรากฏว่าในปี 2530 มีประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาภาคบังคับ 6 ปี ถึงร้อยละประมาณ 97.5 จะมีประชากรเพียงส่วนน้อย เช่น ผู้ที่พิการ ชนกลุ่มน้อยบางกลุ่มที่ยังไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาแต่ก็ได้มีการเร่งระดมหาทางดำเนินการจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเหล่านี้เรียบร้อยแล้ว (ธำรง ชูทัพ, 2533)

ปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ความเป็นอยู่ ค่านิยม ตลอดจนด้านคุณธรรมของคนในชาติอย่างมาก ประกอบกับประเทศไทยกำลังพัฒนาทางด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการที่ทันสมัย จะยิ่งทำให้สภาพชีวิตและสังคมของคนไทยมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ท่ามกลางอิทธิพลของเศรษฐกิจและสังคม และวัฒนธรรมของต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาจำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการเพื่อปรับความรู้สึกรู้จักคิดหรือค่านิยม สภาพความเป็นอยู่ ตลอดจนปรับความรู้ความสามารถของประชาชนในชาติให้สูงขึ้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิต ครอบครัว และมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของบ้านเมือง ซึ่งการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประชากรไทยทุกคนควรจะได้รับ รัฐกำหนดไว้เพียงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นั้น ไม่เป็นการเพียงพอ จำเป็นต้องขยายออกไปให้สูงถึงชั้นมัธยมศึกษา แต่จากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันปรากฏว่าในปี 2530 มีเด็กและเยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประมาณร้อยละ 43 บางจังหวัดเด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพียงประมาณร้อยละ 18 เท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังมีเด็กและเยาวชนอีกเป็นจำนวนมากไม่ได้เรียนต่อ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเพื่อหาสาเหตุของการที่เด็กจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้วไม่ได้เรียนต่อ พบว่ามีสาเหตุสำคัญสรุปได้ 3 ประการ คือ

1. นักเรียนและผู้ปกครองไม่เห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. ผู้ปกครองมีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ไม่สามารถส่งบุตรหลานเรียนต่อได้ และต้องการให้เด็กช่วยทำงานบ้าน รวมทั้งช่วยครอบครัวหารายได้
3. การคมนาคมระหว่างบ้านและโรงเรียนมัธยมศึกษาไม่สะดวก ทำให้เด็กไม่ยอมมาโรงเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2532)

จากปัญหาที่พบดังกล่าว ซึ่งเด็กจำนวนมากไม่ได้เรียนต่อ ดังนั้นโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ รัฐบาลจึงได้จัดตั้งโครงการนี้เพื่อดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำเป็นต้องหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เด็กจบ ป.6 แล้วไม่ได้เรียนต่อ ม.1 โดย

ใช้วิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานดังกล่าว โดยให้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อสนองตอบต่อสังคมอุตสาหกรรมที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วไปสู่ทุกภูมิภาคของประเทศ รัฐจึงต้องเตรียมคนให้พร้อม การที่เด็กในชนบทส่วนใหญ่ได้เรียนต่ออีก 3 ปีนั้น จะทำให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานที่เหมาะสมในการประกอบอาชีพ และปลูกฝังศรัทธาในวิชาชีพ รู้จักใช้ทรัพยากรได้อย่างถูกต้อง การศึกษาที่เขาได้รับเพิ่มขึ้นจะช่วยเพิ่มรายได้แก่เขามากกว่าที่ไม่ได้เรียนต่อ เพิ่มทักษะและเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ สามารถคิดวิเคราะห์ มีวิจรรย์ญาณ มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ ฟังตนเองได้ มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นพลเมืองดีของสังคม ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้ทั่วถึงและเป็นธรรม (ก่อสวัสดิพาณิชย์, 2534)

ความเป็นมาของการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การขยายการศึกษาในอดีตที่ผ่านมา เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งกรมสามัญศึกษา เป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง มีความเป็นมาดังนี้

1. แผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) นโยบายมุ่งขยายการมัธยมศึกษา เปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอใหญ่ ๆ อัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพิ่มขึ้นร้อยละ 3 ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 13 ของประชากรกลุ่มอายุ
2. แผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 2 (พ.ศ.2510 - 2514) มีนโยบายที่เน้นที่จะขยายโอกาสทางการศึกษา มีการเพิ่มปริมาณนักเรียนเข้าเรียนได้มาก กล่าวคือมีอัตราการเพิ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ร้อยละ 13 ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรกลุ่มอายุ
3. แผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 3 (พ.ศ.2515 - 2519) มีนโยบายขยายมัธยมศึกษาโดยเร่งรัดการศึกษาในส่วนภูมิภาคเป็นพิเศษ มีโครงการเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษา

ในอำเภอเพิ่มขึ้นปีละ 36 โรงเรียน เปิดโรงเรียนมัธยมตำบล จำนวน 194 โรงเรียน มีอัตราการเพิ่มของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประมาณร้อยละ 10 ต่อปี เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรกลุ่มอายุ

4. แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520 - 2524) ได้ขยายขอบเขตการรับนักเรียนออกไปยังชนบท เปิดโรงเรียนมัธยมระดับตำบลเพิ่มขึ้น ปริมาณนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มขึ้นร้อยละ 4 ต่อปี คิดเป็นร้อยละ 30 ของประชากรกลุ่มอายุ

5. แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525 - 2529) มีนโยบายขยายโอกาสการศึกษามากขึ้น เปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น เฉลี่ยประมาณ ปีละ 50 โรงเรียน ในแผนนี้ได้มีความพยายามในการส่งเสริมให้เด็กเรียนระดับมัธยม โดยเฉพาะในเขตท้องถื่นที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ กรมสามัญศึกษาจัดทำโครงการพิเศษขึ้น 4 โครงการ

5.1 โครงการจัดที่พักให้นักเรียนในชนบทห่างไกลขึ้นในโรงเรียนมัธยม ปีละ 30 โรงเรียน

5.2 จัดหน่วยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแก่นักเรียนในชนบท ปีละ 30 แห่ง

5.3 โครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 240 โรงเรียน ยกเว้นเก็บเงินค่าบำรุงการศึกษา จัดหนังสือให้ยืมเรียนในช่วงต้นแผนมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ปลายแผนมีอัตราลดลง ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ ในแผนนี้อัตราการเพิ่มร้อยละ 40 ต่ำกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 50

5.4 โครงการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ให้นักเรียนเรียนต่อมัธยมศึกษามากขึ้น

6. แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530 - 2534) มีการกำหนดนโยบายไว้อย่างชัดเจนในการขยายโอกาสทางการศึกษา มุ่งที่จะเพิ่มอัตราการเรียนต่อในเขตพื้นที่ทุรกันดารที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำเป็นพิเศษ โดยกำหนดเป้าหมายให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในระบบโรงเรียนเป็นร้อยละ 55 ในปลายแผน และเมื่อรวมกับเป้าหมายที่เรียนนอกระบบโรงเรียน จะมีอัตราร้อยละ 60 กรมสามัญศึกษาได้จัด

โครงการขยายโอกาสการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด จำนวน 235 โรงเรียน เริ่มปี 2530 เป็นต้นไป (ประภาพรพรณ ไชยวงศ์, 2530)

7. แผนพัฒนาการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) มีการกำหนดนโยบายเร่งปรับปรุงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานและขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้ผู้ที่จบประถมศึกษาได้เข้าเรียนมากขึ้น โดยประมาณว่า ในปีแรกของแผนจึงคาดว่าจะมีผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 59 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 73 ในปลายแผน โดยมีจำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในปีแรกของแผน รวม 1,697,300 คน และเพิ่มเป็น 2,378,100 คน ในปลายแผน จำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 9 ต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรกลุ่มอายุ 12-14 ปี คาดว่าจะจัดได้ร้อยละ 65 ในปลายแผนฯ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2535)

ความเป็นมาของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2530 ได้ลงมติเห็นชอบด้วยกับข้อเสนอของคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สรุปได้ว่ารัฐควรขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโดยวิธีการไม่บังคับ เนื่องจากเป็นวิธีการที่แสดงออกถึงเจตนารมณ์ของรัฐในอันที่จะยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนให้สูงขึ้นถึงระดับที่ระบุไว้บนพื้นฐานของการคงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการตัดสินใจส่งหรือไม่ส่งบุตรหลานของตนเข้ารับการศึกษา โดยมีแนวทางในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือในระยะเวลา 5 ปี นับแต่ปีงบประมาณ 2532 นี้ รัฐไม่ควรประกาศขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานไปถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่ควรเร่งขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในรูปแบบและด้วยมาตรการต่าง ๆ ตามแนวทางปฏิบัติของวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยไม่บังคับไปก่อนเป็นเวลา 5 ปี โดยมีหลักการและมาตรการการดำเนินงานที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เด็กและเยาวชนที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจ

รัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภา ในเรื่องการจัดการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการขยายโอกาสทางการศึกษาดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2529 โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี "จะจัดการศึกษาในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ระดับก่อนประถมศึกษาจะขยายการศึกษา ระดับอนุบาลในชนบท ระดับมัธยมศึกษาจะสนับสนุนให้นักเรียนได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษามากขึ้น"

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2531 โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี "จะเร่งจัดการส่งเสริมอนุบาลชนบท การขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยจัดควบคู่กันไปกับการขยายการศึกษาภาคบังคับ และการเตรียมพื้นฐานอาชีพให้นักเรียนทุกระดับเพื่อแก้ปัญหาการว่างงาน ตลอดจนการส่งเสริมศีลธรรม จริยธรรม และวินัยของนักเรียนและคนในชาติเป็นพิเศษ"

ครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2534 โดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี "รัฐมุ่งให้ความสำคัญต่อการเร่งขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา เพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาภาคบังคับ จาก 6 ปี เป็น 9 ปี ตลอดจนปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอนให้มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นควบคู่ไปกับการเพิ่มพูนความรู้ผ่านระบบสื่อสารมวลชนต่าง ๆ"

ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2534 โดยนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี "เร่งขยายโอกาส และบริการทางการศึกษาในและนอกระบบให้กว้างขวางและทั่วถึงเพื่อยกระดับการศึกษาพื้นฐานให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างต่ำ" (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

จากนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาลยุคปัจจุบัน โดยนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ตามนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาข้อที่ 8.1.2 "เร่งขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจาก 6 ปี

เป็น 9 ปี ให้ทั่วถึงโดยเร็วอย่างมีคุณภาพ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ผู้บกพร่องทางกาย จิตใจ และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และทั่วถึงทั่วประเทศ" (เดลินิวส์, 2535)

กล่าวโดยสรุปคือ รัฐบาลมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดการให้การศึกษาเพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนในประเทศให้สูงขึ้นอย่างน้อยจาก 6 ปี เป็น 9 ปี เพื่อเป็นพื้นฐานในการปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศที่กำลังพัฒนาจากสภาพสังคมเกษตรไปสู่สภาพสังคมกึ่งอุตสาหกรรม และบริการที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ได้กำหนดเป้าหมายทางการจัดการศึกษาไว้ว่า ในปี พ.ศ.2539 จะเพิ่มอัตราการเรียนต่อ ม.1 ในระบบโรงเรียนให้ได้ถึงประมาณร้อยละ 73 ของนักเรียนชั้น ป.6 ทั้งหมด และสามารถจัดการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี ได้ภายใน ปี พ.ศ.2544 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

รูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. แนวปฏิบัติในการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานจากชั้นประถมศึกษาไปจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยวิธีไม่บังคับ และใช้ทรัพยากรจากภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรระหว่างประเทศมาสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. กลุ่มเป้าหมาย มุ่งให้เด็กและเยาวชนที่จบชั้นประถมปีที่ 6 ทั้งที่จบมาก่อนแล้ว และเพิ่งจบการศึกษา ได้มีโอกาสเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล ตลอดจนสามเณรจะได้รับการสนับสนุนเป็นพิเศษ
3. มาตรการ พัฒนาหลักสูตรและวิธีการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ตลอดจนความแตกต่างระหว่างบุคคล สนองความต้องการของผู้เรียนให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัด ตามความสนใจ และเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากขึ้น

โครงสร้างของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ปรับปรุงควรประกอบด้วยกลุ่มวิชา

3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน (Basic Competencies) ประกอบด้วยวิชาพื้นฐานทั่วไป และวิชาแกน ซึ่งเป็นวิชาที่มีเนื้อหาสาระในการสร้างเสริมให้ผู้เรียนทุกคนได้รับการเรียนรู้อย่างเดียวกัน เพื่อความเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย มีความรักชาติ มีคุณภาพ มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีทักษะในการที่จะสื่อความหมาย การใช้ภาษา มีทักษะในกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ การปรับตัว การทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม การรักษาสีงแวดล้อม มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขในวิถีทางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

2. กลุ่มวิชาการ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะทางวิชาการ สำหรับการศึกษาต่อระดับสูงต่อไป หรือเป็นพื้นฐานในการที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ฯลฯ ที่ต่อเนื่องจากที่เรียนมาแล้วในกลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน

3. กลุ่มประสบการณ์อาชีพ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพที่จะสามารถออกไปประกอบอาชีพของตนเอง หรือสามารถช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพของครอบครัวต่อไปได้ เช่น กลุ่มวิชาอาชีพ และรูปแบบการจัดการเรียนวิชาอาชีพที่ได้จากผลการวิจัยของกรมวิชาการ

ทั้งนี้การจัดการหลักสูตรมัธยมศึกษาควรจะต้องสอดคล้องและต่อเนื่องจากหลักสูตรประถมศึกษา

การจัดการเรียนการสอน

ในการจัดการเรียนการสอนมีหลักและวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ยึดความยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สนองความต้องการของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจมากขึ้น โดยมีหลักในการจัดดังนี้

1. ไม่ยึดเวลาหรือชั้นปีเป็นหลัก แต่จะยึดผลสัมฤทธิ์ในสมรรถภาพของผู้เรียนเป็นหลัก
2. กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐานผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนอย่างเดียวกัน

3. กลุ่มวิชาการและกลุ่มประสบการณ์อาชีพ ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้มากหรือน้อยตามความถนัดและความสนใจ อาจเลือกเรียนวิชาในกลุ่มประสบการณ์อาชีพในสัดส่วนที่มาก แล้วเลือกเรียนวิชาในกลุ่มวิชาการในสัดส่วนที่น้อย หรือจะเลือกเรียนวิชาในกลุ่มประสบการณ์อาชีพในสัดส่วนที่น้อย แล้วเรียนวิชาในกลุ่มวิชาการในสัดส่วนมากก็ย่อมทำได้ เน้นการสอนวิชาอาชีพที่สอดคล้องกับอาชีพในท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนอันเป็นการช่วยเหลือเศรษฐกิจครอบครัวได้

4. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไป สำหรับภาคปฏิบัตินั้น อาจจัดกิจกรรมที่โรงเรียนในสถานประกอบการในท้องถิ่นหรือที่บ้านก็ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

แนวทางการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายวัตถุประสงค์ เป้าหมายการดำเนินงาน หลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน การบริหารโครงการ และการจัดการดำเนินงานประมาณ ไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

นโยบายการดำเนินงาน

นโยบายการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดไว้ดังนี้

1. เร่งรัดการขยายโอกาสและบริการทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้กระจายไปสู่ประชาชนส่วนภูมิภาคอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทห่างไกล
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าทางการศึกษา ต่อการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพและพัฒนาสังคมส่วนรวม
3. เร่งพัฒนาการจัดกระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอนและการนิเทศติดตามผล เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะ

ขั้นพื้นฐาน โดยเน้นการพัฒนาทักษะด้านอาชีพให้สามารถพึ่งตนเองได้ ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

เป้าหมายการดำเนินงาน

1. เป้าหมายในปีการศึกษา 2533

โครงการขยายโอกาสทางการศึกษา (นำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ) เปิดดำเนินการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษา ต่อจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปีการศึกษา 2533 ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) จำนวนจังหวัดละ 1-3 โรงเรียน รวม 119 โรงเรียน ซึ่งกระจายอยู่ใน 119 ตำบล 115 อำเภอ มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 3,868 คน

2. เป้าหมายในปีการศึกษา 2534

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการฯ เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ในปีการศึกษา 2534 จึงให้จังหวัดต่าง ๆ เปิดโรงเรียนในโครงการฯ เพิ่มขึ้น จำนวน 3 โรงเรียนทุกจังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) รวมจำนวนโรงเรียนที่เปิดเพิ่ม 97 โรงเรียน กระจายอยู่ใน 97 ตำบล 96 อำเภอ โดยมีจำนวนนักเรียนประมาณ 17,280 คน

นอกจากนี้ยังได้เปิดดำเนินการเพิ่มเติมในปีการศึกษา 2534 เพื่อตอบสนองนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ อีก 1,150 โรงเรียน ใน 72 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 42,765 คน

3. เป้าหมายในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดเป้าหมายที่จะเปิดดำเนินการโรงเรียนในโครงการฯ เพิ่มอีกประมาณปีละ 1,000 โรงเรียน ตลอดช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 เพื่อตอบสนองนโยบายเร่งรัดการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กำหนดเป้าหมายที่จะเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดจากเดิมซึ่งดำเนินการอยู่ในปี 2534 จำนวน 1,366 โรงเรียน เพิ่มขึ้นเป็น 2,500 โรงเรียน ในปี 2535 และเพิ่มเป็น 6,500 โรงเรียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 เป้าหมายจำนวนห้องเรียนที่เปิดดำเนินการในปี 2535 รวมทุกชั้นเรียน 4,869 ห้องเรียน และเพิ่มขึ้นเป็น 17,820 ห้องเรียน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7 ส่วนเป้าหมายจำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ในปี 2535 รวม 174,000 คน และเพิ่มขึ้นเป็น 712,800 คน เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระยะที่ 7

หลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียน

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นไปตามนโยบาย บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้ จึงกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกโรงเรียนที่จะเปิดทำการสอน ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ดังนี้

ให้สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัด เพื่อเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามคุณลักษณะ ดังนี้

1. เป็นโรงเรียนประถมศึกษาที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นที่เมื่อเปิดสอนแล้ว จะไม่เป็นผลกระทบกระเทือนต่อโรงเรียนในทุกสังกัดที่เปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
2. เป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่ำ อันเนื่องมาจากปัญหาภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง และประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน
3. โรงเรียนอยู่ในสภาพที่มีความเหมาะสมและพร้อมเพียงพอที่จะดำเนินการได้
4. มีผลสำเร็จด้านการเรียนการสอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพระดับประถมศึกษา และมีช่องทางสามารถสนับสนุนให้นักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนได้

5. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครูมีความสนใจ ตั้งใจ กระตือรือร้นและเสียสละ ส่งเสริมและสนับสนุนที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ อย่าง ต่อเนื่อง

การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เมื่อมีการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาเป็นจำนวนมาก กระบวนการเรียนการสอนจะต้องเปลี่ยนไป ทั้งในด้านหลักสูตร วัสดุของผู้เรียน ครูผู้สอน วิธีสอน สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและถูกต้องจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (กิติมา ปรีดีติลล, 2532) การที่โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะดำเนินงานลุล่วงตามเป้าหมายนั้น การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เป็น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของงานทุกงานในโรงเรียนที่ต้องคำนึงถึง อันได้แก่ งานวิชาการ งานอาคารสถานที่ งานบุคลากร งานธุรการ-การเงิน งานกิจการนักเรียนและงานความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชน

ในการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้เลือกศึกษา 4 งาน ของการจัดการเรียนการสอน คือ งานด้านวิชาการ ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ และด้านงบประมาณ การจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ อาจจำแนกได้ดังนี้

1. งานด้านวิชาการ งานวิชาการเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวาง มีความสำคัญมาก ต่อหน่วยงานการศึกษาหรือโรงเรียน เปรียบเสมือนเป็นหัวใจของโรงเรียน งานทุกอย่างของโรงเรียนจะเป็นการตอบสนองผลสำเร็จของผลงานทางวิชาการหรือการเรียนการสอนทั้งสิ้น จุดหมายของงานวิชาการ จึงมิใช่อยู่นักเรียนอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่งานวิชาการเป็นงานที่รับผิดชอบต่อคุณภาพของผล เมืองและความมั่นคงของประเทศชาติ

มิลเลอร์ แวน (Miller Van, 1965) ได้กล่าวถึง งานวิชาการ ประกอบด้วย สิ่งสำคัญ 4 อย่างคือ

1. การจัดโปรแกรมการเรียน
2. การปฏิบัติตามโปรแกรม
3. การติดตามการเรียนการสอน
4. การจัดบริการการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดขอบข่ายของงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้
2. งานการเรียนการสอน
3. งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
4. งานวัดผลและประเมินผล
5. งานห้องสมุด
6. งานนิเทศการศึกษา
7. งานด้านวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินงาน
8. งานส่งเสริมการสอน
9. การประชุมอบรมทางวิชาการ

ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว งานด้านวิชาการ หมายถึงงานที่เกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอน การเตรียมการสอน สื่อการเรียน วิธีสอน การนิเทศการสอน การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนกิจการอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงานด้านวิชาการ เช่น

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นกระบวนการที่ทำให้หลักสูตรกลายเป็นการปฏิบัติจึงมีความจำเป็น เพื่อที่จะได้ดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้อย่างถูกต้อง เพราะหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ก็คือ การสอน และบุคคลสำคัญที่สุดก็คือ ครู (สมิทธ คุณานุกร, 2528) การเรียนรู้ของเด็กจะบังเกิดผลมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับการเรียนการสอน เพราะการเรียนการสอนเป็นการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน โดยต้องคำนึงถึงความเหมาะสม บรรยากาศ เทคนิค และองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างสมบูรณ์ที่สุด การจัดการเรียนการสอนโดยครูและนักเรียน เพื่อจะให้นักเรียนได้รับความรู้ความเข้าใจมีความสามารถ มีความคิด มีคุณธรรม และมีลักษณะนิสัยตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (เอนก หิรัญ, 2522)

สื่อการเรียนการสอน นับว่าเป็นงานวิชาการอีกด้านหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับการเรียนการสอนอย่างใกล้ชิด การสอนที่ปราศจากสื่อจะทำให้การเรียนการสอนไม่ได้รับความสนใจจากผู้เรียนเท่าที่ควร สื่อได้แก่ วัสดุ สิ่งของ ภาพ เครื่องมือเครื่องใช้ แบบเรียน เอกสารต่าง ๆ ตลอดจนถึงบุคคล วิธีการ สถานที่ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนมีหลายประเภท ซึ่งอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ (Hardware) วัสดุ (Software) เทคนิคและวิธีการ (Technique and Method)

การวัดและการประเมินผล ถือเป็นส่วนหนึ่งของงานวิชาการ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ทราบว่า การดำเนินงานมีประสิทธิภาพเพียงใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสำเร็จตามเป้าหมายหรือไม่

งานห้องสมุด ห้องสมุดในโรงเรียนหรือมุมหนังสือในห้องเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีหนังสือค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง อันเป็นประโยชน์สำหรับครูในการจัดการเรียนการสอน ให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร การจัดการเรียนการศึกษาในปัจจุบันจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะและรักการศึกษาค้นคว้า ห้องสมุดจะต้องเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถฝึกตนเองให้รู้จักวิธีการเรียนรู้ โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสจำเป็นจะต้องให้การสนับสนุนการจัดห้องสมุดในทุก ๆ ด้าน (พนัส หันนาคินทร์, 2524)

จากอปลัน พอลส์ บี (Jacobson, Paul B., 1979) ได้ให้ความสำคัญของการนิเทศการสอนว่าจำเป็นต้องจัดให้มีขึ้นในโรงเรียน เป็นการช่วยเหลือแนะนำหรือปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้น นอกเหนือจากศึกษานิเทศก์โดยตรงแล้ว ผู้บริหารโรงเรียนหรือครูใหญ่จะเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ได้ดีที่สุด โดยทำงานร่วมกับครูเพื่อช่วยเหลือแนะนำ และช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการเรียนการสอน

งานนิเทศการศึกษา เป็นความพยายามทุกชนิดของผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่นี้ทางการศึกษา ให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษาครูและเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดการปรับปรุงการสอน และการให้การศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ช่วยพัฒนา ช่วยเหลือและปรับปรุงการประเมินการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) การจัดการศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในระยะแรกเริ่ม การนิเทศการศึกษาจึงมีความ

จำเป็นมาก เพราะจะต้องให้การช่วยเหลือ แนะนำแก่ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้วยความระมัดระวัง ดูแลและเอาใจใส่ เนื่องจากครูยังขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง งานวิชาการด้านต่าง ๆ การนิเทศการศึกษาที่เหมาะสมจะมีผลพัฒนาครูและผู้เรียนให้มีคุณลักษณะตามความต้องการของโครงการดังกล่าว

2. งานด้านบุคลากร เป็นงานที่เกี่ยวกับตัวบุคคลที่ปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ บุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสอน (Teaching Staff) หมายถึงผู้ที่ทำการสอนในวิชาต่าง ๆ ได้แก่ ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา หรือครูพิเศษต่าง ๆ และบุคลากรที่ไม่ได้สอน (Non - Teaching Staff) หมายถึงบุคคลที่ทำหน้าที่งานด้านธุรการ เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่ทะเบียน รวมถึงนักการภารโรง (กิติมา ปรีดีดิลก, 2532)

บุคลากรเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยแห่งประสิทธิภาพและประสิทธิผล ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ทางการศึกษาถือว่า ครูคือจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการศึกษา จำเป็นจะต้องมีการจัดบุคลากรให้เหมาะสมและเพียงพอ (องค์การ อินทรมพรรษ์, 2525) เมื่อมีการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษาในระยะเวลาอันรวดเร็ว การสรรหาตัวบุคคลเพื่อมาปฏิบัติงานจึงมีความสำคัญมากขึ้น การสรรหาตัวบุคคล หมายถึง การเลือกสรรบุคลากรมาใช้ประโยชน์โดยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้คนดี มีความรู้ ความสามารถเข้ามาปฏิบัติงาน โดยเสาะหาบุคคลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งจากภายในหน่วยงานเดียวกัน และทั้งนอกหน่วยงาน (สมาน รังสิโยภุชงค์, 2524)

ดันน์ และสเตปเฮนส์ (Dunn and Stephens 1972) ได้เสนอแนะวิธีการสรรหาบุคลากรไว้ 3 ประการ คือ

1. การสรรหาโดยตรง (Direct Methods) เป็นวิธีสรรหาจากภายในโรงเรียนหรือหน่วยงาน
2. การสรรหาโดยทางอ้อม (Indirect Methods) เป็นการใช้อีโคโนมิคส์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ วารสาร

3. การสรรหาจากบุคคลภายนอก (Third-Party Methods) เป็นการติดต่อไปยังหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งหน่วยราชการและภาคเอกชน

3. งานด้านอาคารสถานที่ หมายถึง อาคารสถานที่ที่ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลตามที่วางไว้ ได้แก่ การใช้อาคารสถานที่ การตกแต่งอาคารสถานที่ การดูแลรักษาอาคารเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) อาคารสถานที่นั้นว่ามีความสำคัญ เพราะการเรียนรู้ของนักเรียนเกิดจากประสบการณ์หลายทาง ความพร้อมของอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีส่วนช่วยส่งเสริมความเจริญในด้านต่าง ๆ แก่เด็กด้วย (ถาวร สารวิทย์, 2524) อาคารสถานที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ที่มีส่วนกระทบต่อคุณภาพทางการศึกษา ตัวอาคารเรียนที่แข็งแรง มีพื้นที่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน มีห้องเรียน ห้องประกอบการเพียงพอ บริเวณโรงเรียนร่มรื่นสะอาดเรียบร้อย ทิศทางลมดี อุปกรณ์ครบครัน โอกาสของผู้เรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ก็ย่อมมีมาก อัตราการสอบได้ก็จะสูงไปด้วย ในทางกลับกัน ถ้าสถานศึกษาใดมีลักษณะตรงกันข้ามกับที่กล่าวมาข้างต้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก็อาจจะต่ำและอัตราการสอบได้ก็จะต่ำด้วย

4. งานด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นงานอยู่ในงานธุรการ-การเงิน หมายถึง เงินที่ทางราชการจัดสรรให้แก่หน่วยงานนั้น ๆ เพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ถ้างบประมาณเพียงพอ มีการจัดสรรงบประมาณใช้จ่ายอย่างมีแบบแผนสามารถทำให้งานนั้น ๆ ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ (กิติมา ปรีดีดีลิก, 2532)

แอนดรู ซี สเตดราย (Andrew C. Stedry, 1968) ได้ให้ความหมายของงบประมาณเป็นแผนการเงินที่ใช้เป็นรูปแบบสำหรับการปฏิบัติการในอนาคต เป็นเครื่องมือการควบคุมการปฏิบัติการเหล่านั้นซึ่งแสดงถึงการให้ทรัพยากรแรงงานและวัสดุอื่น ๆ

ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน

ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการศึกษา สมชัย วุฒิปรีชา (2534) ได้ให้ข้อคิดเห็นในแนวปฏิบัติในการสนองนโยบายเร่งรัดการขยายโอกาส

ทางการศึกษา คือเกณฑ์การเลือกโรงเรียนประถมศึกษาที่จะเปิดสอนในระดับมัธยม คือต้องมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ ด้านบุคลากร อุปกรณ์การเรียนการสอน ผู้บริหารมีไฟในตัวยุบายเลือกโรงเรียนที่เป็นสำนักงานกลุ่มก่อน เนื่องจากมีสิ่งต่าง ๆ สมบูรณ์มากกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ยกเว้นสำนักงานกลุ่มมีความพร้อมน้อยกว่าโรงเรียนอื่น กลุ่มก็จะต้องเลือกโรงเรียนที่มีความพร้อมมากที่สุด ส่วนการเตรียมอาคารสถานที่โรงเรียนทั้ง 1,000 โรงเรียนในปีแรกคงไม่มีปัญหา เพราะได้คัดเลือกโรงเรียนที่มีความพร้อมอยู่แล้ว และเห็นว่าการเปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา เป็นการให้ทรัพยากรที่มีอยู่ คือโรงเรียนประถมศึกษาเพื่อเป็นการประหยัดอาคารสถานที่และค่าใช้จ่าย

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2535) ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ณ โรงแรมแก่นอินน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5-6 มีนาคม 2535 ว่า การดำเนินการขยายโอกาส มีความพร้อมไม่ครบวงจรคือ มีความพร้อมด้านอาคารสถานที่ บุคลากร และความตั้งใจในการดำเนินงาน แต่ส่วนที่สนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ และเอกสารต่าง ๆ ยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควรต้องมีการปรับปรุงอีกมาก สำหรับความพร้อมในการจัดการเรียนการสอน จากรายงานการศึกษาสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการนำร่องการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปี และสาขาโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งผลในด้านความพร้อมของโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอน พบว่าทุกโรงเรียนมีความพร้อมด้านอาคารสถานที่พอสมควรส่วนสำคัญที่ยังขาดคือห้องปฏิบัติการทดลอง และโต๊ะ เก้าอี้ มีขนาดไม่เหมาะสมจะต้องเตรียมการให้พร้อมมากขึ้น ใช้ครูที่สอนชั้น ป.5 และ ป.6 มาสอน บางโรงเรียนครูไม่เพียงพอตามวิชาที่ต้องการ ต้องการครูจากโรงเรียนอื่นมาช่วยสอน ส่วนใหญ่ต้องสอนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในการสอนบางคนสอนไม่ตรงวิชาเอก เนื่องจากครูไม่พอ ครูส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์จึงต้องอาศัยคู่มือครู โรงเรียนพี่เลี้ยง ศึกษานิเทศก์ แต่ครูก็ยังต้องการเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการสอนเพิ่มเติม สำหรับอุปกรณ์นั้นส่วนใหญ่ขาดอุปกรณ์การเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุปกรณ์วิทยาศาสตร์ขาดสื่อการสอน และหนังสือสำหรับให้นักเรียนใช้ศึกษาค้นคว้า โรงเรียนพยายามจัดกิจกรรมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ใกล้เคียงกับโรงเรียนมัธยมศึกษาให้มากที่สุด (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2534)

ผลการวิจัยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2535) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อการขยายการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ในด้านความพร้อมของโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอน พบว่าส่วนใหญ่ครูผู้สอนมีความไม่แน่ใจในความพร้อมของโรงเรียน 10 เรื่อง คือ เรื่องห้องเรียน ห้องฝึกปฏิบัติการ เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ในการสอน สถานที่ฝึกปฏิบัติวิชาอาชีพ อุปกรณ์ โต๊ะ เก้าอี้ ห้องสมุด คู่มือครูหรือแนวการสอน สื่อประเภทต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการเรียนการสอน จำนวนครูในโรงเรียนและครูผู้สอนวิชาอาชีพ แต่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่ควรให้ครูทำการสอนในชั้นที่ขยายการศึกษา ได้รับการฝึกอบรมกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติม กล่าวโดยสรุปความคิดเห็นโดยรวมแล้ว ครูผู้สอนยังมีความไม่แน่ใจในความพร้อมของภายในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ไพศาล หวังพานิช (2535) กล่าวว่าจากรายงานการติดตามและประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ผลการประเมินด้านการดำเนินการพบว่าด้านอาคารสถานที่ส่วนใหญ่ต้องดัดแปลงห้องกิจกรรมอื่น ๆ เป็นห้องเรียน บางโรงเรียนใช้วิธีต่อเติมอาคาร ด้านครูผู้สอนส่วนใหญ่ร้อยละ 91 เป็นครูประถมศึกษาของโรงเรียนที่เหลือเป็นครูช่วยราชการ ครูส่วนใหญ่ไม่เคยสอนชั้นมัธยมศึกษามาก่อน ครูดังกล่าวต้องสอนทั้งชั้นมัธยมศึกษาและประถมศึกษา เฉลี่ย 20-25 คาบต่อสัปดาห์ ด้านการเรียนการสอนครูส่วนใหญ่มีวุฒิไม่ตรงกับวิชาเอกโดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ อังกฤษ และวิชาอาชีพ ด้านวัสดุครุภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้วิธีดัดแปลงและรับบริจาค ซึ่งยังขาดสื่อประกอบการเรียนการสอนอีกมาก ซึ่ง สมชัย วุฒิปรีชา (2534) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการเตรียมวัสดุอุปกรณ์ว่าการเตรียมวัสดุอุปกรณ์นั้นได้แก่ หนังสือเรียน เครื่องเขียน อุปกรณ์วิทยาศาสตร์ อุปกรณ์ฝึกวิชาอาชีพ อุปกรณ์วิชาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาวิทยาศาสตร์ เพราะในการเรียนชั้นมัธยมศึกษานั้นมีการเรียนการสอนแตกต่างไปจากชั้นประถมศึกษามาก อุปกรณ์วิทยาศาสตร์จึงเป็นเรื่องที่จำเป็น นอกจากนี้โต๊ะ เก้าอี้ก็สำคัญ เพราะโต๊ะ เก้าอี้ของเด็กประถมนั้นไม่เหมาะสำหรับเด็กมัธยม เนื่องจากมีขนาดเล็ก ขณะนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการจัดซื้อโต๊ะ เก้าอี้ จำนวน 40,000 - 60,000 ชุดให้แล้ว ด้านงบประมาณในปีการศึกษา 2534 ใช้งบประมาณคิดเฉลี่ยโดยประมาณ 28,396 บาทต่อโรงเรียน โดยต่ำสุด 14,040 บาท และสูงสุด 59,075 บาท ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ย 934 บาทต่อหัว โดยต่ำสุด 543 บาท และสูงสุด 2,266 บาท นอกจากนี้บางโรงเรียน

ได้รับการช่วยเหลือจากชุมชน โดยได้รับเป็นเงินบริจาคสำหรับด้านอาคารและครุภัณฑ์ ปัญหาที่ค้นพบจากการประเมินโครงการคือ อาคาร วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์การเรียนไม่เพียงพอ บุคลากร มีจำนวนไม่เพียงพอ และมีวุฒิสาชาวิชาเอกไม่ตรงกับสาขาวิชาที่สอน

ผลงานวิจัยจากหน่วยงาน เขต หรือท้องถิ่น เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในด้านต่าง ๆ ซึ่งให้เห็นว่ายังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร นิรมล ธรรมอำนายสุข (2530) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี พบว่าในการเปิดสอนต้องพิจารณาความพร้อมของบุคลากรและความสนใจของนักเรียน การวางแผนในการเปิดสอนใช้วิธีสำรวจความพร้อมด้านทรัพยากรของโรงเรียนเกี่ยวกับบุคลากร อุปกรณ์ สถานที่ที่ใช้สอนและฝึกงาน เกณฑ์ในการเปิดสอน พิจารณาจากความพร้อมด้านบุคลากรในสาขาวิชาที่เปิดสอน ความเพียงพอของจำนวนวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้สอน เอกสารประกอบการสอนส่วนใหญ่ไม่เพียงพอ สถานที่ใช้สอนและฝึกงานส่วนใหญ่มีจำนวนไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านวิชาอาชีพที่มีในท้องถิ่น เจ้าของสถานฝึกงานนอกสถานศึกษาไม่ให้ความร่วมมือ ความพร้อมของโรงเรียนไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น บุคลากรมีจำนวนจำกัด สถานที่ใช้สอนและฝึกงานคับแคบไม่เหมาะสมกับนักเรียน

พิชัย เอี่ยมสะอาด (2531) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดสอนงานเลือกกลุ่มการงาน และพื้นฐานตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา ในพื้นที่การพัฒนาชายฝั่งทะเลตะวันออก ปัญหาต่าง ๆ ที่พบจากการวิจัย ได้แก่ ความพร้อมของโรงเรียนในการสอนไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านวิชาอาชีพที่มีในท้องถิ่น โรงเรียนอยู่ห่างจากสถานฝึกงานมากเกินไป บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดบริการแนะแนว ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนไม่เพียงพอ

กัญญา ใจดำรงค์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดวิชาชีพอิงถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนราธิวาส ผลการวิจัยพบว่าการจัดวิชาอาชีพ

ท้องถิ่น โรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและหลักสูตร อาชีพ
ท้องถิ่น การจัดการครูเข้าสอนคำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล ปัญหาที่พบคือโรงเรียนขาดการสำรวจ
ข้อมูลด้านอาชีพ และข้อมูลพื้นฐานที่สนับสนุนวัสดุครุภัณฑ์ประกอบสำหรับให้นักเรียนฝึกปฏิบัติมีสภาพ
ชำรุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ลักษณะ คำตรง (2532) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการ
วิชาอาชีพในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนจัดแผนการเรียน
โดยพิจารณาจากความพร้อมของโรงเรียนเป็นหลัก การจัดการครูเข้าสอนจัดตามวุฒิ ครูจัดเตรียมทำ
สื่อใช้เองโดยตรง โดยโรงเรียนจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ให้ ปัญหาที่พบในด้านต่าง ๆ คือครูผู้สอนไม่
เพียงพอ วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ไม่เพียงพอ เอกสารประกอบหลักสูตรไม่เพียงพอ บุคลากร
ผู้รับผิดชอบ การประเมินผลมีความรู้และประสบการณ์ไม่เพียงพอ

กมล ดิษฐกมล และคณะ (2526) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานการณ์การเรียนการสอน
วิชาการงานในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นตามหลักสูตร พุทธศักราช 2521 ผลการศึกษานพบว่า
สถานการณ์จัดการเรียนการสอนวิชาการงานยังขาดความพร้อมหลายอย่าง ขาดแคลนครูทุกสาขา
วิชาขาดแคลนคู่มือครู โครงการสอน แผนการสอนและอุปกรณ์ ขาดโรงฝึกงาน และห้องปฏิบัติการ
ขาดวัสดุฝึกงาน ครูร้อยละ 56.15 เข้าใจเรื่องหลักสูตรค่อนข้างน้อย ขาดสื่อการสอน ครู
ต้องการฝึกอบรมในเรื่องหาวิชาที่สอน ทักษะการปฏิบัติและเทคนิคการสอน จากการศึกษาวิจัย
ของ ศิริพร จุลบาท (2531) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพการใช้หลักสูตรแบบกึ่งระบบ
โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา
พบว่ามีปัญหาหลายประการ คือขาดผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ จำนวนครูไม่เพียงพอ ครูไม่ได้รับ
การอบรมและพัฒนาวิชาชีพ ขาดสื่อวัสดุ ขาดพาหนะและบุคลากรในการนิเทศ ติดตามผลการเรียน
นอกโรงเรียน

บรรจบ คำคุณ (2531) ได้วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาในการดำเนินงานการขยาย
โอกาสทางการศึกษาตามมาตรการในโครงการขยายการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
เขตการศึกษา 9 ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนได้ดำเนินงานตามโครงการพัฒนาและส่งเสริมการ
บริหารงานโครงการ และในด้านการประสานงานกับชุมชน พบว่าโรงเรียนประสานงานกับชุมชน
และหน่วยงานในท้องถิ่นได้ไม่ดีเท่าที่ควร

ความพร้อมในการจัดการเรียนการสอนในภาคกลาง

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนในโครงการ ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในปี 2533 ผลของการศึกษาสภาพการดำเนินงานในด้านความพร้อมของโรงเรียนในการจัดการเรียนการสอนในภาคกลาง คือ

ความพร้อมของอาคารสถานที่ โรงเรียนยังไม่พร้อมที่จะจัดการเรียนการสอนตามหลักการ ใช้หลักสูตรได้ครบทุกวิชา กล่าวคือยังขาดห้องและสถานที่ฝึกปฏิบัติงานทดลอง ตามหลักสูตรเนื้อหาวิชาที่สอน และถ้าขยายชั้นเรียนในปีต่อไป โตะ เก้าอี้ ไม่เพียงพอ

ความพร้อมของบุคลากร มีการใช้บุคลากรภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียนมาช่วยในการสอน แต่ครูทุกคนจะต้องสอนระดับมัธยมศึกษาด้วย ปัญหาด้านบุคลากรของโรงเรียนจะคล้ายกันคือ หากมีการขยายชั้นเรียนในปีต่อไป อัตรากำลังครูที่สอนจะไม่เพียงพอ ส่วนการจัดครูเข้าสอนระดับมัธยมศึกษา พบว่าในหมวดวิชาสามัญนั้น ส่วนใหญ่ได้จัดสรรให้ครูได้สอนวิชาที่ตรงตามวุฒิหรือสาขาวิชาเอก แต่ในหมวดงานวิชาชีพนั้น โดยส่วนใหญ่แล้วจะให้ครูที่มีความสามารถพิเศษหรือประสบการณ์เฉพาะตัวเป็นผู้สอนวิชานั้น ๆ

ความพร้อมของอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน โรงเรียนมีปัญหาเหมือนกันคือยังขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนทุกวิชา โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์ และพลาแนมัยขาดแคลนหนังสือสำหรับให้นักเรียนใช้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และขาดแคลนอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษอีกด้วย

ในการดำเนินงานที่ผ่านมา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่ควรจะได้ร่วมกันหาแนวทางแก้ไขอย่างจริงจัง ซึ่งมีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะดังนี้

1. การชักจูงให้เด็กมาเข้าเรียนนั้น นอกจากมาตรการในเชิงจัดการศึกษาแบบให้เปล่าแล้ว ควรจัดการเรียนการสอนโดยเน้นวิชาอาชีพที่จะทำ ให้เด็กนักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนให้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากพบว่าเด็กจำนวนหนึ่งไม่สามารถเรียนได้แม้จะทราบว่า โรงเรียนได้ให้ความช่วยเหลือดังกล่าว เพราะเด็กต้องประกอบอาชีพให้มีรายได้จุนเจือครอบครัว ถ้ามาเรียนหนังสือแม้ว่าจะไม่เสียเงินบำรุงการศึกษา แต่ก็จะทำให้ขาดรายได้ของตนเองไปส่วนหนึ่ง

2. ถ้าโรงเรียนจะเน้นการเรียนการสอนอาชีพ เพื่อให้เด็กนักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนแล้ว สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติพึงจัดสรรงบประมาณ เป็นการเฉพาะ เพื่อสนับสนุนให้โรงเรียนได้จัดซื้ออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนวิชาอาชีพ รวมทั้งค่าตอบแทนวิทยากรท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนในด้านนี้เป็นไปอย่างจริงจัง

3. ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กนักเรียนมีรายได้ระหว่างเรียนนั้น ในบางลักษณะอาชีพทางโรงเรียนประสบปัญหา เนื่องจากขาดแคลนสถานประกอบการในท้องถิ่นที่จะให้ความร่วมมือในด้านการฝึกงานอาชีพเพื่อให้เกิดรายได้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีมาตรการสนับสนุน ส่งเสริมให้สถานประกอบการต่าง ๆ ให้ความร่วมมือในการจัดสรรงานอาชีพที่เหมาะสมกับความรู้ ความสามารถและวัยของเด็กนักเรียน และมีค่าตอบแทนที่เหมาะสมให้กับโรงเรียนด้วย

4. ควรมีการพิจารณา โอกาสในการศึกษาต่อสายอาชีพของนักเรียนที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนที่มุ่งเน้นการอาชีพและมีรายได้ระหว่างเรียน ซึ่งอาจจะไม่ต้องมีการสอบแข่งขันกับนักเรียนอื่น ๆ ในด้านวิชาการก็ได้ ดังนั้นควรมีการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกที่เหมาะสม และกำหนดโควตาแก่นักเรียนเหล่านี้ด้วย

5. การให้ความช่วยเหลือด้านการเรียนการสอนระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษา กับโรงเรียนโครงการขยายโอกาสฯ นอกจากจะกำหนดให้โรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นโรงเรียนร่วม

พัฒนาการใช้หลักสูตร เป็นพี่เลี้ยงแล้ว ควรที่จะส่งเสริมให้โรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้โรงเรียนขยายโอกาสฯ เป็นพี่เลี้ยงด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อให้โรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้สามารถให้คำแนะนำในด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านอื่น ๆ ที่จำเป็น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2533)

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้ดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและบังเกิดผลดี สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สปช. ได้ประสานและได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งในระดับกรมและส่วนภูมิภาค อาทิเช่น

1. กรมวิชาการ ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการจัดอบรมผู้บริหารศึกษานิเทศก์ ครูผู้สอน วิจัยและให้เอกสารประกอบหลักสูตรแก่ทุกโรงเรียน
2. กรมสามัญศึกษา ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้ความรู้ด้านการจัดการมัธยมศึกษา จัดโรงเรียนพี่เลี้ยงเป็นวิทยากรระดับกรม และระดับโรงเรียนในส่วนภูมิภาค
3. กรมการฝึกหัดครู ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการฝึกอบรมครูผู้สอนศึกษานิเทศก์
4. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการฝึกอบรมครูผู้สอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และจัดสรรคู่มือครู ทั้ง 2 วิชาให้ทุกโรงเรียน
5. คณะกรรมการข้าราชการครู (กค.) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการพิจารณาอัตรากำลังครู การพัฒนาครูเพื่อเลื่อนระดับ
6. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการติดตามประเมินผลและวิจัยทางการศึกษา
7. กรมการศึกษานอกโรงเรียน ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการให้ความรู้เรื่องการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพ วิทยากรสอนวิชาอาชีพ สถานฝึกวิชาอาชีพ

8. กรมอาชีวศึกษา ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการจัดการเรียนการสอน วิชาอาชีพ สถาบันฝึกวิชาอาชีพ วิทยากรสอนวิชาชีพ

9. ทบวงมหาวิทยาลัย ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การปรับปรุงหลักสูตร

10. แหล่งภูมิปัญญาและสถานประกอบการในชุมชนท้องถิ่น ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนด้านการฝึกปฏิบัติวิชาอาชีพ วิทยากรพิเศษ วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2535)

การสนับสนุน หมายถึงการดำเนินงานรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ดำเนินไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

ในการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสฯ โรงเรียนได้มีการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภายในกระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งโรงเรียนได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะไว้หลายประการที่สำคัญคือ ด้านความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ซึ่ง ได้แก่

1. รัฐควรประกาศให้โครงการฯ เป็นโครงการหลักของประเทศเช่นเดียวกับโครงการอื่น ๆ ของ 5 กระทรวงหลัก และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสรรงบประมาณเพื่อโครงการนี้ด้วย

2. ควรมีการประสานงานในระดับสูง ระหว่างกระทรวงศึกษาและกระทรวงอื่น ๆ แล้วสั่งการลงมายังระดับล่าง

3. ให้กระทรวงศึกษาธิการประชาสัมพันธ์โครงการให้หน่วยงานอื่น ๆ ทราบอย่างกว้างขวางมากขึ้น

4. ให้มีการวางแผนร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานภายในกระทรวงศึกษาธิการ และระหว่างกระทรวงศึกษาธิการกับกระทรวงอื่น ๆ ทั้งการวางแผนในส่วนกลาง เขตการศึกษา จังหวัด อำเภอ และตำบล

การประสานงานในระดับต่าง ๆ ก่อให้เกิดการให้การสนับสนุนซึ่งกันและกันในการที่จะร่วมกันจัดการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานในสังกัดต้องทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อขอความร่วมมือในการดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งจะต้องมีการประสานงานและร่วมมือกันตั้งแต่ระดับกระทรวงลงไปถึงระดับกรม หน่วยงานระดับจังหวัด และระดับปฏิบัติงานในท้องถิ่นดังนี้

1. ระดับกระทรวงและระดับกรม มีการประสานงานในด้านนโยบายและสั่งการให้หน่วยงานในสังกัดให้ความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ และกรมในสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ

2. ระดับจังหวัด รับนโยบายจากกระทรวงและกรมในสังกัดและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น เกษตรอำเภอสหกรณ์จังหวัด คลังจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชยจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด แรงงานจังหวัด ฯลฯ โดยมี การให้ความร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นวิทยากร ผู้สอน และอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ รวมทั้งมีการสั่งการให้หน่วยงานในสังกัด ในระดับอำเภอและตำบลให้ความร่วมมือประสานงานในการดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ระดับปฏิบัติงานหรือระดับสถานศึกษา คือ โรงเรียนมัธยมศึกษาและประถมศึกษา ในฐานะเป็นผู้รับนโยบายเกี่ยวกับการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานมาปฏิบัติให้มีการประสานงานกับสภาตำบล หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ระดับตำบล อำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการกระตุ้นให้ประชากรหันมาส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา และระดมทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้ในการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มากยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531)

จากการติดตามการวิจัย การประเมินผลโครงการนำร่องจำนวน 219 โรงเรียน ซึ่งอาศัยโรงเรียนประถมศึกษาเปิดสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความพร้อมและมีความสามารถพอที่จะทำโครงการนี้ต่อไปอย่างกว้างขวาง และถ้ามีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมด้วยก็จะทำให้ผลการจัดการศึกษามีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังความคิดเห็นของนักการศึกษาบางท่านต่อไปนี้

ก๊อ สวัสดิ์พาณิชย์ (2535) กล่าวว่าปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่มากมาย แต่หน่วยงานทุกหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ จะต้องร่วมกันรับผิดชอบ มิใช่ถือเป็นการรับผิดชอบเฉพาะ

กรมสามัญ กรมการศึกษาเอกโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ หรือ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น และโดยลักษณะของขอบข่ายงานที่กว้างขวางซับซ้อน ต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง และแสวงหาความร่วมมือจากข้าราชการประจำจังหวัด

ประเวศ วะสี (2535) ให้เห็นว่า การขยายโอกาสทางการศึกษาอย่าทำแบบ เดี่ยวต้องทำให้หลายหลาย ให้ประถมทำบ้าง มัธยมทำบ้าง รวมทั้งกรมการศึกษาเอกโรงเรียน อาชีวศึกษา เอกชน พระ วัด ช่วยกันเพื่อให้ความหลากหลายให้มาก

บุญส่ง คูวารกุล (2535) การจัดกิจกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือจากผู้ปกครอง สถานประกอบการ หน่วยงานทั้งภาครัฐบาล ภาคเอกชน ตลอดจน ชุมชนหรือท้องถิ่น โดยสามารถระดมทรัพยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ มาใช้ในการดำเนินการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุด

ทรัพยากรที่ใช้ดำเนินการจัดการเรียนการสอน

ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนมาใช้ดำเนินการจัดการเรียน การสอน ดังนี้

1. สถานที่และวัสดุอุปกรณ์ ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษา กำหนดพื้นที่ บริการเพื่อรับนักเรียนที่จบ ป.6 มาก่อนแล้ว และ เพิ่งจบชั้น ป.6 จากโรงเรียนประถมศึกษาใน เขตพื้นที่บริการที่ประสงค์จะ เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เข้าศึกษาต่อทุกคน ให้นักเรียนมีสิทธิ ได้รับทุนการศึกษา หรือได้รับการยกเว้นค่าเล่าเรียน และได้รับการช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ตามควร แก่กรณี

2. บุคลากร นอกเหนือจากบุคลากรหลักของโรงเรียนแล้วยังต้องระดมบุคลากรจาก หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษา เช่น บุคลากร

ภาครัฐบาล ได้แก่ เกษตรจังหวัด เกษตรตำบล สหกรณ์จังหวัด สหกรณ์อำเภอ สาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ สาธารณสุขตำบล ฯลฯ ภาคเอกชน ได้แก่ บุคลากรจากสถานประกอบการต่าง ๆ บุคลากรจากองค์การอาสาสมัคร มูลนิธิ พระภิกษุสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งบิดามารดาของเด็กที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเข้ามาร่วมเป็นวิทยากร และช่วยฝึกปฏิบัติให้แก่นักเรียนในด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกรณีนี้จะต้องมีการอบรมบุคลากรเหล่านั้น เพื่อทำความเข้าใจในรูปแบบและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำเนินการช่วยจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานแก่เด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. งบประมาณ กระทรวงศึกษาธิการควรได้มีการประสานงานกับกระทรวงการคลัง เพื่อให้มีการดำเนินการปรับปรุงระเบียบการเบิกจ่ายเงินรายได้ของสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษาช่วยตัวเอง ในการหารายได้ และสามารถนำรายได้นั้นมาใช้จ่ายในการจัดการศึกษาได้อย่างคล่องตัว เช่น รายได้จากการบริจาค รายได้จากการนำทรัพย์สินของสถานศึกษาไปหาผลประโยชน์ รายได้จากการจัดกิจกรรมของนักเรียนและครู นอกจากนั้นควรมีการรณรงค์หาแหล่งความช่วยเหลือจากองค์การกุศลทั้งภายในและต่างประเทศ โดยจัดทำเป็นโครงการเพื่อขอรับบริจาคในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อหารายได้นำมาสมทบเป็นค่าอุปกรณ์การศึกษา ทุนการศึกษา ฯลฯ เพื่อให้ดำเนินการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531)

การศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนที่ดำเนินการโดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติแล้วยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่ให้การสนับสนุนอันประกอบด้วย กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา และกรมการศาสนา การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่

1. การสนับสนุนจากต้นสังกัด ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด และสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ
2. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายในกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ กรมสามัญศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กรมการศาสนา และวิทยาลัยครู

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กระทรวงสาธารณสุข

4. การสนับสนุนจากองค์กรเอกชน จากชุมชน ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ในชุมชน
นั้น ๆ ผลจากการศึกษาสภาพการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ใน
โรงเรียนนำร่องการขยายโอกาสทางการศึกษาในด้านการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ
ในภาคกลาง พบว่าการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสาย สำนักงานการประถมศึกษา
จังหวัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ ดำเนินไปอย่างดี ได้รับการดูแลจากหน่วยงาน
ดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอ ส่วนที่เกี่ยวข้องในสายโรงเรียนมัธยมศึกษาชั้น ได้มีการกำหนดให้
โรงเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร พ.ศ. 2521 ฉบับปรับปรุง พ.ศ.
2533 ได้เป็นพี่เลี้ยงช่วยเหลือด้านวิชาการแก่โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ขณะเดียวกัน โรงเรียนมัธยมศึกษาอื่นที่อยู่ใกล้โรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน ยังไม่มีบทบาทให้ความช่วยเหลือแต่อย่างใด

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ระหว่าง สปช.
และ กรมสามัญศึกษา การจัดการศึกษาควรจะต้องเป็นไปในแนวเดียวกันแต่ในรายละเอียด
ปลีกย่อย วิธีการย่อมมีความแตกต่างกันเพราะเน้นเด็กคนละอย่างกัน คือเน้นวิชาการและ
วิชาชีพ การให้ความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ต้องชี้แจงวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
ให้ชัดเจน การที่ให้การศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษาเข้ามาช่วยนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่
จะต้องพิจารณาว่าแต่ละกรมจะช่วยให้ได้มากแค่ไหน เนื่องจากแต่ละกรมก็มีงานเฉพาะของตนเอง
ดังนั้น สปช. ควรจะพยายามกระทำด้วยตนเองโดยหาจุดยืนให้ได้ก่อน โดยให้กรมอื่น ๆ สนับสนุน
โดยระบุดอบเขตให้ชัดเจนก็จะบังเกิดผลดีมากกว่าการสนับสนุนอย่างไร้จุดหมาย และจะต้องมีการ
ติดตาม การจัดคณะกรรมการดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งการติดตามยังขาดอยู่มากในการดำเนิน
โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ และ โรงเรียน

อีกประการหนึ่งควรจัดทำแผนประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน
การระดมความร่วมมือจากเอกชนในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด มีการวางแผนประชา

สัมพันธ์และแนะแนว เพื่อรณรงค์ให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการเรียน มิใช่ให้โรงเรียน
ประชาสัมพันธ์เพียงหน่วยงานเดียว ควรทำงานร่วมกับอื่น ๆ เช่น โรงเรียนมัธยม กรมการ
ศึกษาออกโรงเรียน ฯลฯ และสื่อมวลชน แต่ต้องไม่ก่อให้เกิดเงื่อนไขผูกพันกับโรงเรียนมาก
เกินไป เช่น การจัดหางานให้หลังจากจบการศึกษา จากการจัดการศึกษาโดยขยายโอกาสทาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน จะก่อให้เกิดผลดีได้หลายประการคือ จะช่วยให้เด็กโดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อย
โอกาสได้เรียนต่อมากขึ้น และเป็นการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่ทั้งด้านอาคารสถานที่
บุคลากร และงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด อีกประการหนึ่งคือ โรงเรียนประถมศึกษาชั้น
มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชน ชุมชนย่อมมีความคุ้นเคยและเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ
เพราะฉะนั้น โรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในโครงการจะต้องทำโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนของ
ชุมชนให้ได้มากที่สุด จึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี